בגלל מנשה דלא עשה תשובה. והמשיכן כולן אחריו: כאשר עשה אחאב. דמשמע כשיעור השנים שחטא אחאב במלכו חטא מנשה והיינו כ"ב שנה שחטא בהם כנגד כ"ב שנים שמלך אחאב: **פשו להו ל"ג.** שעשה תשובה: **וישמע אליו ויחסר לו.** ומצמחון כתיב ויעתר לו. כך שמעתי: **מדת הדין.** היתה מעכבת שלא להקביל פני מנשה בתשובה ועשה הקב"ה מחתרת ברקיע ופשט ידו וקבלו בלא ידיעת מדת הדין: **מאי דכתיב ברראשית ממלכות יהויקים וברראשית ממלכת לדקיה.** מ"ט כתיב בהני ברראשית יותר מאחרינו: **וכי עד האידנא לא הוו מלכי.** ואי משום תחלת ממלכתו קאמר ה"ל למכתב בשנה ראשונה למלכותו אלא להכי שני קרא בדיבוריה וכתיב ברראשית ללמדך מעשה ברראשית היה בימי יהויקים שבקש הקב"ה להחזיר את עולמו לתהו ובהו כמו שהיה מברראשית: **כיון שנסתכל בדורו.** של יהויקים שהיו לדיקים שעדיין לא גלו המרש והמסגר: **דורו של לדקיהו.** היו רשעים שכל הלדיקים הגלו כבר עם יהויכין: **איש חכם נשפט.** זה הקב"ה שנקרא ה' איש מלחמה (שמות טו) איש אויל אלו מלכים שבשמוך אחז ומנשה ורגז ושחק ואין נחת בין שהוא כועס עמהם בין שהוא שוחק עמהם אין ירמין מלפניו ואינם חתים לחזור למוטב: **בכי ליה למר בו'.** לאו דוקא נקט מר אלא משום דהכי מילי דאינשי כשהוא חכם כשהוא רוצה להישפט ולהתווכח עמהן בין שהוא שוחק עליהם בין שהוא כועס עמהן אינם ירמים מלפניו ואינם חתים לחזור למוטב: **מקום שהיו מחתכין בו.** ודורשין הלכות נהפך למוסב לגיס של שרי מלך בבל: **בשער הפוך.** לשון מותך והיינו בהר הבית ובעזרה שם היו יושבים סנהדרין וכדאמר בעלמא (לעיל דף פו:) ג' בתי דינין היו שם אחד בלשכת הגזית ואחד על פתח העזרה ואחד על פתח הר הבית: **קולפיה חלא.** כלומר במקום שהיו חותכין הלכות בו דנין שרי בבל דיניס שלהם: **כאחרא דמריה חלא ויניה.** מקום שהאדון תולה כליו: **קולבא רעיא.** נבל רועה: **קולתיה חלא.** כדו תלה לשם כמו (בראשית כד) כלה דמתרגמינן קולתא. ל"א קולתיה מקדתו כמו (סוטה דף ט.) מקלה של חרס: **והנה עלה כולו קמשונים זה אמון.** שהעלה שממית ע"ג המזבח לקמן [ע"ב]: **כמו פניו חרולים זה יהויקים.** שכסה פניו מאורו של הקב"ה כדאמר לקמן [שם] כלום אנו צריכים אלא לאורו יעול אורו: **על שדה איש עצל עברתי זה אחז.** ולהכי קרי ליה עצל שחתם את התורה ונטל את העבודה לקמן [שם]: **ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה.** שקדר מזכרות והרס את המזבח [שם]. (ל"א) חרולים אורטיג"ש: **זה לדקיה.** שהיה לדיק ונהרס בימי המקדש בימיו: **משך ידו את לוגיים.** משך הקב"ה את ידיו מן הלוגיים שלא להתקרב אצלם: **לא יגורך רע.** היינו מספרי לשון הרע דכתיב בתריה תאבד דוברי כזב איש דמים וגו' ועוד דכתיב בתריה קרבם הוות קבר פתוח גרונם וגו': **שלא תמלא אשתך ספק נדה וכו'.** והיינו בהלך בתשתך כדאמרי[מ] אין בהלו אלא אשה[נ] וכשעה שאדם בא מן הדרך קשה לו כשימצא את אשתו ספק נדה יותר מנדה ודאית שעל ספק הוא מיצר וילכו תקפו ואומר טהורה היא ועל מנס אני מוונע: **עד כאן ברכו אביו.** דוד אביו לשלמה בנו. מסתמא לפי ענין הברכות יש לידע סדור ברכות[ס] שכן דרך האב בדברים האלו בספק נדה ובילה"ר ובהרהורים רעים ובבנים ותלמידים שלא יקדימו תבשילם ברבים אבל אשה אינה נותנת דעת בכך אלא מהמרכת הלב שיש לה מתפללת על בנה שיגיע מאבן נגף ומרוחין ושדין לפיכך קא דריש לפי הענין שאלו ברכות ברכתו אמו כי מלאכיו יצוה לך מ"ר. ועוד משום דכתיב כי מלאכיו משמע ליה דסליק ענין אחד דברכה ומכי מלאכיו עד כי כי חסק סליק חד ענין הלכך מוקים דמי לדמי דע"כ ברכו אביו וכו'. מ"ר:

[מ] [בספוק כמיב ויעתר וכן בעמיק לעיל קפ: ומפשר בדברי הימים שהיה לפני רשב"י היה כתוב ויחסר לו עמ"ש תוס' בשבת נה: ד"ה מעבירין כו' וכן מלינו בירושלמי כו' ע"ש], [ב] [עדכין יז. ע"ש], [ג] [מאן. רש"ל. ד] ב"מ פד:, [ה] סוטה מב. ע"ש, [ו] [שבת קמע: תגיגה יב: סוטה מב.], [ז] [ברכות נה: ע"ש קל"ענ], [ח] [נ"ל בן], [ט] [ב"מ קז.], [י] [בס"מ טוסף: כנון יסו העולין], [כ] [נ"ל אחר ד"ה קולתיה], [ל] [ד"ה והנה וד"ה בסו נ"ל אחר ד"ה ועל כרם], [מ] [מועד קטן ז:], [נ] בד"י אין אחלו אלא אשתו, [ס] בס"ת: לידע סדוד ברכו,

הגהות הב"ח

(מ) רש"י ד"ה קולבא רעיא. נ"ב וכנ"מ פרק הפועלים גרסינן כלבא לעיא בכ':

לעזי רש"י

אורטיג"ש [אורטיא"ש]. סרפדים.

מוסף רש"י

מאי דכתיב בראשית ממלכות כו'. מאי שנא דכתיב ביהויקים ולדקיהו ברראשית, לפי שביקש הקב"ה להפוך מעשה ברראשית בימיהם (עורכין יז.). **באתרא דמריה תלא ליה זייניה.** יפד שהיה הגבור רגיל לתלות בו כלי זייניו, הנבל הרוצה תרמילו תלה, כולו"ל בלע"ז (ב"מ פד:). **משך ידיו.** הקב"ה מהיות את לוגיים (סוטה מב.). **לא יגורך רע.** לא יגור עמך רע, וגבי מספרי לשון הרע כתיב, דכתיב בההוא פרשתא כי אין בפיהו נכונה וגו' (שם). **ספק נדה.** וכל שכן ולאלי (ב"מ קז.).

1. בֵּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְּמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים וַחֲמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ חֶפְצִי בָהּ: מלכים ב כא א
2. וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיֵּעָתֶר לוֹ וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ וַיְשִׁיבֵהוּ יְרוּשָׁלִָם לְמַלְכוּתוֹ וַיֵּדַע מְנַשֶּׁה כִּי הוּא הָאֱלֹהִים: דברי הימים ב לג יג
3. בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת יְהוֹיָקִים בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה מֵאֵת יְיָ לֵאמֹר: ירמיהו כו א
4. וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַהִיא בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת צִדְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה בַּשָּׁנָה הָרְבִעִית בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי אָמַר אֵלַי חֲנַנְיָה בֶן עַזּוּר הַנָּבִיא אֲשֶׁר מִגִּבְעוֹן בְּבֵית יְיָ לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וְכָל הָעָם לֵאמֹר: ירמיהו כח א
5. וַיֵּרַע הָרֵע בְּעֵינֵי יְיָ כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוֹיָקִים: מלכים ב כד יט
6. אִישׁ חָכָם נִשְׁפָּט אֶת אִישׁ אֱוִיל וְרָגַז וְשָׂחַק וְאֵין נָחַת: משלי כט ט
7. וַיְזַבֵּחַ לֵאלֹהֵי דַרְמֶשֶׂק הַמַּכִּים בּוֹ וַיֹּאמַר כִּי אֱלֹהֵי מַלְכֵי אֲרָם הֵם מְעַזְּרִים אוֹתָם לְהָם אֶזְבַּח וַיְעַזְרוּנִי וְהֵם הָיוּ לוֹ לְהַכְשִׁילוֹ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל: דברי הימים ב כח כג
8. וַיְהִי אַחֲרֵי בוֹא אֲמַצְיָהוּ מֵהַכּוֹת אֶת אֲדוֹמִים וַיָּבֵא אֶת אֱלֹהֵי בְּנֵי שֵׂעִיר וַיַּעֲמִידֵם לוֹ לֵאלֹהִים וְלִפְנֵיהֶם יִשְׁתַּחֲוֶה וְלָהֶם יְקַטֵּר: דברי הימים ב כה יד
9. וַיָּבֹאוּ כֹּל שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל וַיֵּשְׁבוּ בְּשַׁעַר הַתָּוֶךְ נֶרְגַל שַׂר אֶצֶר סַמְגַּר נְבוֹ שַׂר סְכִים רַב סָרִיס נֶרְגַל שַׂר אֶצֶר רַב מָג וְכָל שְׁאָרִית שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל: ירמיהו לט ג
10. עַל שָׂדֵה אִישׁ עָצֵל עָבַרְתִּי וְעַל כֶּרֶם אָדָם חֹסַר לֵב: משלי כד ל
11. יוֹם מִלְּכֹנוֹ הֶחֱלוּ שָׂרִים חֲמַת מַיִן מָשַׁךְ יָדוֹ אֶת לְצִצִּים: הושע ז ה
12. לֹא יָשַׁב בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֹשֵׂה רְמִיָּה דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי: תהלים קא ז
13. גַּם הוּא לִי לִישׁוּעָה כִּי לֹא לְפָנָיו חֲנֵף יָבוֹא: איוב יג טז
14. כִּי לֹא אֵל חֶפֶץ רֶשַׁע אָתָּה לֹא יְגָרְךָ רָע: תהלים ה ה
15. לֹא תְאֻנָּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: תהלים צא י
16. כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ: תהלים צא יא

מתכין הלכות בו דנין שרי בבל דיניס שלהם: **כאחרא דמריה חלא ויניה.** מקום שהאדון תולה כליו: **קולבא רעיא[פ].** נבל רועה: **קולתיה חלא.** כדו תלה לשם כמו (בראשית כד) כלה דמתרגמינן קולתא. ל"א קולתיה מקדתו כמו (סוטה דף ט.) מקלה של חרס: **והנה עלה כולו קמשונים זה אמון.** שהעלה שממית ע"ג המזבח לקמן [ע"ב]: **כמו פניו חרולים זה יהויקים.** שכסה פניו מאורו של הקב"ה כדאמר לקמן [שם] כלום אנו צריכים אלא לאורו יעול אורו: **על שדה איש עצל עברתי זה אחז.** ולהכי קרי ליה עצל שחתם את התורה ונטל את העבודה לקמן [שם]: **ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה.** שקדר מזכרות והרס את המזבח [שם]. (ל"א) חרולים אורטיג"ש: **זה לדקיה.** שהיה לדיק ונהרס בית המקדש בימיו: **משך ידו את לוגיים.** משך הקב"ה את ידיו מן הלוגיים שלא להתקרב אצלם: **לא יגורך רע.** היינו מספרי לשון הרע דכתיב בתריה תאבד דוברי כזב איש דמים וגו' ועוד דכתיב בתריה קרבם הוות קבר פתוח גרונם וגו': **שלא תמלא אשתך ספק נדה וכו'.** והיינו בהלך בתשתך כדאמרי[מ] אין בהלו אלא אשה[נ] וכשעה שאדם בא מן הדרך קשה לו כשימצא את אשתו ספק נדה יותר מנדה ודאית שעל ספק הוא מיצר וילכו תקפו ואומר טהורה היא ועל מנס אני מוונע: **עד כאן ברכו אביו.** דוד אביו לשלמה בנו. מסתמא לפי ענין הברכות יש לידע סדור ברכות[ס] שכן דרך האב בדברים האלו בספק נדה ובילה"ר ובהרהורים רעים ובבנים ותלמידים שלא יקדימו תבשילם ברבים אבל אשה אינה נותנת דעת בכך אלא מהמרכת הלב שיש לה מתפללת על בנה שיגיע מאבן נגף ומרוחין ושדין לפיכך קא דריש לפי הענין שאלו ברכות ברכתו אמו כי מלאכיו יצוה לך מ"ר. ועוד משום דכתיב כי מלאכיו משמע ליה דסליק ענין אחד דברכה ומכי מלאכיו עד כי כי חסק סליק חד ענין הלכך מוקים דמי לדמי דע"כ ברכו אביו וכו'. מ"ר:

[פ] בגלל מנשה דלא עשה תשובה א"ר יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעוה"ב מרפה ידיהן של בעלי תשובה דתני תנא קמיה דר' יוחנן מנשה עשה תשובה (ל) שלשים ושלש שנים דכתיב [1]בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים ויעש (הרע) [אשרה] כאשר עשה אחאב מלך ישראל כמה מלך אחאב עשרין ותרתין שנין מנשה כמה מלך חמשים וחמש דל מינייהו עשרים ותרתין פשו להו תלתין ותלת א"ר יוחנן משום רשב"י מאי דכתי' [2]וישמע אליו [ס]ויחתר לו ויעתר לו מיבעי ליה מלמד שעשה לו הקב"ה כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה מפני מדת הדין [3]וא"ר יוחנן משום רשב"י מאי דכתיב [4]בראשית ממלכות יהויקים בן יאשיהו וכתיב [5]בראשית ממלכת צדקיה וכי עד האידנא לא הוו מלכי אלא בקש הקב"ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל יהויקים נסתכל בדורו ונתקררה דעתו בקש הקב"ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל דורו של צדקיה נסתכל בצדקיה ונתקררה דעתו בצדקיה נמי כתיב [6]ויעש הרע בעיני ה' שהיה בידו למחות ולא מיחה וא"ר יוחנן משום רשב"י מאי דכתיב [7]איש חכם נשפט את איש אויל ורגז ושחק ואין נחת אמר הקב"ה כעסתי על אחז ונתתיו ביד מלכי דמשק זיבח וקיטר [לאלהיהם] שנאמר [8]ויזבח לאלהי דרמשק המכים בו ויאמר [כי] אלהי מלכי ארם הם מעזרים אותם להם אזבח ויעזרוני והם היו [לו] להכשילו ולכל ישראל שחקתי עם אמציה ונתתי מלכי אדום בידו הביא אלהיהם והשתחוה להם שנאמר [9]ויהי אחרי (כן) בא אמציה מהכות את אדומים ויבא את אלהי בני שעיר ויעמידם [לו] לאלהים ולפניהם ישתחוה ולהם יקטר אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי בכיי ליה למר דלא ידע חייכי למר דלא ידע ווי ליה [10]למר דלא ידע בין טב לביש [11]ויבאו כל [שרי] מלך בבל (ויבאו) [וישבו] בשער התוך א"ר יוחנן משום רשב"י מקום שמחתכין בו הלכות אמר רב פפא היינו [12]דאמרי אינשי באתרא דמריה תלא ליה זייניה תמן קולבא רעיא קולתיה תלא (סימן על שדה בתים לא תאונה) אמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מאי דכתיב [13]על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב והנה עלה כולו קמשונים וגדר אבניו נהרסה על שדה איש עצל עברתי זה אחז ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה והנה עלה כולו קמשונים זה אמון כסו פניו חרולים זה יהויקים וגדר אבניו נהרסה זה צדקיהו שנחרב בית המקדש בימיו [14]ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה כת לצים כת שקרנים כת חניפים כת מספרי לשון הרע כת לצים דכתיב [15]משך ידו את לוצצים כת שקרנים דכתיב [16]דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת חניפים דכתיב [17]כי לא לפניו חנף יבוא כת מספרי לשון הרע דכתיב [18]כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע [19]צדיק אתה ולא יהיה במגורך רע [20]ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מאי דכתיב [21]לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך לא תאונה אליך רעה שלא ישלוט [22]בהן יצר הרע ונגע לא יקרב באהלך [23]שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעה שתבא מן הדרך דבר אחר לא תאונה אליך רעה שלא יבעתוך חלומות רעים והרהורים רעים ונגע לא יקרב באהלך שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים [24] עד כאן ברכו אביו מכאן ואילך ברכתו אמו [25]כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך על כפים ישאונך וגו' על שחל ופתן תדרוך וגו' עד כאן ברכתו אמו מכאן ואילך ברכתו שמים כי

[1]כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו אורך ימים אשביעהו וארהו בישועתי אמר ר"ש בן לקיש מאי דכתיב [2]וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר מפני מה עי"ן של רשעים תלויה כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה ולא נכתביה כלל ר' יוחנן ור"א חד אמר מפני כבודו של דוד וחד אמר משום כבודו של נחמיה בן חכליה תנו רבנן מנשה היה שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים כנגד שני מלכותו אחאב שמנים וחמשה ירבעם מאה ושלשה תניא היה ר"מ אומר [3]אבשלום אין לו חלק לעוה"ב שנאמר [3]ויכו את אבשלום וימיתוהו ויכוהו בעוה"ז וימיתוהו לעוה"ב תניא ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ אחז ואחזיה וכל מלכי ישראל שכתוב בהן ויעש הרע בעיני ה' לא חיין ולא נידונין [4]וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה לבד מחטאתו אשר החטיא את יהודה לעשות הרע בעיני ה' הכא [6]תרגימו שהרג ישעיה במערבא אמרי שעשה צלם משאוי אלף בני אדם ובכל יום ויום הורג (את) כולם כמאן אזלא הא דאמר רבה בר בר חנה שקולה נשמה של צדיק אחד כנגד כל העולם כולו כמ"ד ישעיה הרג כתיב [5]פסל וכתיב [6]פסילים א"ר יוחנן בתחלה עשה לו פרצוף אחד ולבסוף עשה לו ארבעה פרצופים כדי שתראה שכינה ותכעום אחז העמידו בעלייה שנאמר [7]ואת המזבחות אשר על הגג עליית אחז וגו' מנשה העמידו בהיכל שנאמר [8]וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה' אל דוד ואל שלמה [בנו] בבית הזה ובירושלים אשר בחרתי מכל שבטי ישראל אשים את שמי לעולם אמון הכניסו לבית קדשי הקדשים שנאמר [9]כי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס מאי כי קצר המצע מהשתרע אמר [3]רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן [כי] קצר המצע זה מלהשתרר עליו שני רעים כאחד מאי והמסכה צרה וגו' אמר רבי שמואל בר נחמני רבי יונתן כי הוה מטי להאי קרא הוה קא בכי מי שכתב בו [10]כונס כנד מי הים תעשה לו מסכה צרה [אחז בטל את העבודה] וחתם את התורה שנאמר [11]צור תעודה חתום תורה בלמודי מנשה [12]קדר את האזכרות והרם את המזבח אמון [שרף את התורה] והעלה שממית על גבי המזבח אחז התיר את הערוה מנשה בא על אחותו אמון בא על אמו שנאמר [12]כי הוא אמון הרבה אשמה [9]רבי יוחנן ור"א חד אמר ששרף את התורה וחד אמר שבא על אמו אמרה לו אמו כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו א"ל כלום אני עושה אלא להכעיס את בוראי כי אתא יהויקים אמר קמאי לא ידעי לארגוזי כלום אנו צריכין אלא לאורו יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשין בו יטול אורו אמרו לו והלא כסף וזהב שלו הוא שנאמר [13]לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות אמר להם כבר נתנו לנו שנאמר [14]השמים שמים לה' והארץ נתן לבני האדם א"ל רבא לרבה בר מרי מפני מה לא מנו את יהויקים משום דכתיב ביה [15]ויתר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה והנמצא עליו מאי והנמצא עליו רבי יוחנן ור"א חד אמר שחקק שם עבודת כוכבים על אמתו וחד אמר שחקק שם שמים על אמתו א"ל במלכים לא שמעתי בהדיוטות שמעתי מפני מה לא מנו את מיכה מפני שפתו מצויה לעוברי דרכים שנאמר [7]כל העובר ושב אל הלוים [16]ועבר בים צרה והכה בים גלים א"ר יוחנן זה פסלו של מיכה תניא רבי נתן אומר מגרב לשילה ג' מילין והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה בקשו מלאכי השרת לדוחפו אמר להן הקב"ה הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים ועל דבר זה נענשו אנשי פלגש בגבעה אמר להן הקב"ה [6]בכבודי לא מחיתם על כבודו של בשר ודם מחיתם א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן [6]קסמא גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות מישראל שנאמר [17]על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ורבי יוחנן דידיה אמר מרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים ומעלמת עינים מן הרשעים ומשרה שכינה על נביאי הבעל [6]ושגגתו עולה זדון מרחקת את הקרובים

מעמון

מכל וכל עד שאמרו עכנים קוריהן ע"ג המזבח: **היפר.** נעשה לו כהיתר: **ממקום שילאה משה.** מקום שאדם יולא ממנו שבע הוא ממנו ואינו מתאוה להנאת אותו מקום: **קמאי לא ידעי לארגווי.** מלכים לאמוריים שלפנינו לא היו יודעים להכעיס המקום כמו שהוא חרף ואמר כלום אנו צריכין אלא לאורו שמאיר לנו השמש יבא ויטול אורו: **שאנו משתמשין בו.** שמאיר ביותר: **אמרו לו.** בני דורו והלא כסף וכו'. דבני דורו לדיקים היו כדאמרן [ע"א] נסתכל בדורו של יהויקים ונתקררה דעתו: **מפני מה לא מנו את יהויקים.** בהדי הנך שאין להם חלק לעולם הבא: **משום דכתיב ויתר דברי יהויקים.** בתמיהה. משום דכתיב ביה רשע מזה לא מנאוהו: **שם עבודת כוכבים על גופו מ).** מתוך שהיה אחוק בה: **שם שמים.** משום בזיון: **במלכים לא שמעתי.** מפני מה לא מנו את יהויקים: **בהדיוטות שמעתי.** מפני מה לא מנו מיכה בהדי אחרנא הדיוטות דמתניתין: **פתו מצויה לעוברי דרכים.** שהיו כל העולם מתאכלין אצלו כדכתיב (במקרא) כל העובר ושב אל הלוים זה מיכה: **זה פסלו של מיכה.** כשכתב משה את השם והשליכו על גילוח להעלות ארונו של יוסף בא מיכה ונטלו בהמצא והיינו דכתיב ועבר בים צרה כשהעביר הקדוש ברוך הוא לישראל עבר מיכה עמהם שבידו השם לעשות הענל. ל"א מיכה עשה פסל והביאו עמו כשעברו ישראל הים: **גרב.** מקומו של מיכה. בגרב הוה פסלו של מיכה קבוע ובשילה היה המשכן: **לדוחפו.** למיכה: **ועל דבר זה.** על פסלו של מיכה שלא מיחו ישראל בידו נענשו אנשי פילגש בגבעה שנפלו ביד בנימין והרגו מהם ארבעים אלף [שופטים כ]: **לגימה.** אכילה שמאכילין אורחים: **שפי משפחות.** עמון ומואב שלפי שלא קדמו ישראל בלחם ובמים נכתב שלא יבאו בקהל: **מעלמת עיניים מן הרשעים.** מעלמת מעיני המקום שלא להביט ברשעו לשלם לו כדרכו הרעה אלא עושה כאילו אינו רואה במעשיו:

עמון

[1]כי בי חשק. לא שיך אלא ברבוא דעלמא כלומר אותו שחפץ בי וברחמי אפלטהו: **ע' שברשעים תלויה.** שאינה כתובה בשיטת אותיות התיבה אלא תלויה היא למעלה וברהה ככתוב רשים: **כיון שנעשה אדם רש מלמטה.** שיש לו שונאין ואין רוח הבריות נוחה הימנו: **נעשה רש מלמעלה.** בידוע שאונאין אותו מלמעלה. להכי כתוב רשים שני מיני רשות: **ולא נכתביה.** לעי"ן כלל: **משום כבודו של דוד.** שאין הדבר נוהג בצדיקים ודוד היו לו שונאים הרבה: **ונחמיה בן חכליה.** שהיו לו שונאים הרבה מנכרים שמנקשין להרגו על שהיה בונה בית המקדש דכתיב בעזרא (נחמיה ד) ואחת מחזקת השלח וגו'. ל"א היו לו קנאים מישראל דכתיב (שם ו) רביס ביהודה בעלי שבועה לו כי הוא חתן לשכניה בן ארח שהיו מבזין אותו. בקדושין (דף ע.) מפרש להאי קרא ולהכי איכתבא לומר שברשעים אמרינן ולא בצדיקים: **היה שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים.** ספר ויקרא היה מחדש בו כל שנה ושנה ודורשו מפלפולו: **מ) לא חיין.** לא יחיו לעולם הבא עם הצדיקים ואין נדונין נמי בגיהנם. ודוקא קאמר מלכי ישראל אבל שלמה ובדקיה מבית דוד אתו ואע"ג דכתיב בהו מ) ויעש הרע חיין הן לעתיד: **אתו ואחזיה.** ממלכי יהודה וקיס להו שהיו רשעים. ואמנון ויהויקים לא חשיב ואע"ג דהוו רשעים מאד כדלקמן בהנהו קיס להו דחיין: **הורג את כולן.** שהיו נבקעין בכובד המשאוי: **כמ"ד שהרג ישעיה.** ואהא קאמר קרא מלא את ירושלים פה לפה שנשמתו של צדיק שקולה כמו שמלא את ירושלים חלנים: **לחוב.** (במלכים) [דה"ב נג] וישם את פסל הסמל אשר עשה בבית האלהים: **ולכיב.** והעמיד את האשרים והפסילים בד"ה (שם): **ולכסוף עשה.** מנשה לאותו דמות מ) ד' פרצופים: **כדי שתראה שכינה.** מכל לד שתכנס להיכל תראה פרצוף לנגדו ותכעוס: מ) **מלהשתרר עליו שני רעים.** שכינה ודמות הפרצוף מ): **מצע.** בית המקדש: **הנעשה לו מסכה צרה.** כאשה שנעשית צרה לחברתה: **העלה שממית.** קורי עכבים. שבטל עבודה מכל וכל עד שאמרו עכנים קוריהן ע"ג המזבח: **היפר.** נעשה לו כהיתר: **ממקום שילאה משה.** מקום שאדם יולא ממנו שבע הוא ממנו ואינו מתאוה להנאת אותו מקום: **קמאי לא ידעי לארגווי.** מלכים לאמוריים שלפנינו לא היו יודעים להכעיס המקום כמו שהוא חרף ואמר כלום אנו צריכין אלא לאורו שמאיר לנו השמש יבא ויטול אורו: **שאנו משתמשין בו.** שמאיר ביותר: **אמרו לו.** בני דורו והלא כסף וכו'. דבני דורו לדיקים היו כדאמרן [ע"א] נסתכל בדורו של יהויקים ונתקררה דעתו: **מפני מה לא מנו את יהויקים.** בהדי הנך שאין להם חלק לעולם הבא: **משום דכתיב ויתר דברי יהויקים.** בתמיהה. משום דכתיב ביה רשע מזה לא מנאוהו: **שם עבודת כוכבים על גופו מ).** מתוך שהיה אחוק בה: **שם שמים.** משום בזיון: **במלכים לא שמעתי.** מפני מה לא מנו את יהויקים: **בהדיוטות שמעתי.** מפני מה לא מנו מיכה בהדי אחרנא הדיוטות דמתניתין: **פתו מצויה לעוברי דרכים.** שהיו כל העולם מתאכלין אצלו כדכתיב (במקרא) כל העובר ושב אל הלוים זה מיכה: **זה פסלו של מיכה.** כשכתב משה את השם והשליכו על גילוח להעלות ארונו של יוסף בא מיכה ונטלו בהמצא והיינו דכתיב ועבר בים צרה כשהעביר הקדוש ברוך הוא לישראל עבר מיכה עמהם שבידו השם לעשות הענל. ל"א מיכה עשה פסל והביאו עמו כשעברו ישראל הים: **גרב.** מקומו של מיכה. בגרב הוה פסלו של מיכה קבוע ובשילה היה המשכן: **לדוחפו.** למיכה: **ועל דבר זה.** על פסלו של מיכה שלא מיחו ישראל בידו נענשו אנשי פילגש בגבעה שנפלו ביד בנימין והרגו מהם ארבעים אלף [שופטים כ]: **לגימה.** אכילה שמאכילין אורחים: **שפי משפחות.** עמון ומואב שלפי שלא קדמו ישראל בלחם ובמים נכתב שלא יבאו בקהל: **מעלמת עיניים מן הרשעים.** מעלמת מעיני המקום שלא להביט ברשעו לשלם לו כדרכו הרעה אלא עושה כאילו אינו רואה במעשיו:

עמון

תורה אור

1. כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי:
תהלים צא יד
2. וּמִמְּנַע מְרַשְּׁעִים אוֹרָם וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר:
איוב לח טו
3. וַיִּסְבּוּ עֲשָׂרָה נְעָרִים נֹשְׂאֵי כְלִי יוֹאָב וַיֻּכּוּ אֶת אַבְשָׁלוֹם וַיְמִיתֻהוּ:
שמואל ב יח טו
4. וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מְנַשֶּׁה הַרְבֵּה מְאֹד עַד אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת יְרוּשָׁלִַם פֶּה לְפֶה לְבַד מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ:
מלכים ב כא טז
5. וַיָּשֶׂם אֶת פֶּסֶל הַסֶּמֶל אֲשֶׁר עָשָׂה בְּבֵית הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֶל דָּוִיד וְאֶל שְׁלֹמֹה בְנוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה וּבִירוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָשִׂים אֶת שְׁמִי לְעוֹלָם:
דברי הימים ב לג ז
6. וְתִפְלָּתוֹ וְהֵעָתֵר לוֹ וְכָל חַטָּאתוֹ וּמַעֲלוֹ וְהַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר בָּנָה בָהֶם בָּמוֹת וְהֶעֱמִיד הָאֲשֵׁרִים וְהַפְּסִלִים לִפְנֵי הִכָּנְעוֹ הִנָּם כְּתוּבִים עַל דִּבְרֵי חוֹזַי:
דברי הימים ב לג יט
7. וְאֵת הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר עַל הַגָּג עֲלִיַּת אָחָז אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֵת הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה מְנַשֶּׁה בְּשֵׁתֵּי חֲצֵרוֹת בֵּית יְיָ נָתַץ הַמֶּלֶךְ וַיִּרְץ מִשָּׁם וְהִשְׁלִיךְ אֶת עֲפָרָם אֶל נַחַל קִדְרוֹן:
מלכים ב כג יב
8. וַיָּשֶׂם אֶת פֶּסֶל הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָשָׂה בְּבֵית אֲשֶׁר אָמַר יְיָ אֶל דָּוִד וְאֶל שְׁלֹמֹה בְנוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה וּבִירוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָשִׂים אֶת שְׁמִי לְעוֹלָם: מלכים ב כא ז
9. כִּי קָצַר הַמֻּצָּע מֵהִשְׂתָּרֵעַ וְהַמַּסֵּכָה צָרָה כְּהִתְכַּנֵּס: ישעיהו כח כ
10. כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת:
תהלים לג ז
11. צוּר תְּעוּדָה חֲתוֹם תּוֹרָה בִּלְמִדָי:
ישעיהו ח טז
12. וְלֹא נִכְנַע מִלִּפְנֵי יְיָ כַּהִכָּנַע מְנַשֶּׁה אָבִיו כִּי הוּא אָמוֹן הִרְבָּה אַשְׁמָה:
דברי הימים ב לג כג
13. לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: חגי ב ח
14. הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם:
תהלים קטו טז
15. וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹיָקִים וְתוֹעֲבֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנְּמָצֵא עָלָיו הִנָּם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה וַיִּמְלֹךְ יְהוֹיָכִין בְּנוֹ תַּחְתָּיו:
דברי הימים ב לו ח
16. וְעָבַר בַּיָּם צָרָה וְהִכָּה בַיָּם גַּלִּים וְהֹבִישוּ כָּל מְצוּלוֹת יְאֹר וְהוּרַד גְּאוֹן אַשּׁוּר וְשֵׁבֶט מִצְרַיִם יָסוּר: זכריה י יא
17. עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר שָׁבַר עָלֶיךָ אֶת בְּלִעָם בֶּן בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָ: דברים כג ה

מסורת הש"ס

מ) [יבמות מט:], כ) יומא נו: ע"ש, ג) [גירסת העכוך קדד], ד) לא נמצא מקרא [גם בע"י ליתא לתך קרא עיין חידושי אגדות שם], ה) [לקמן קו. נדרים לט:], ו) [בסלילתות סיגון ל"ט פ' שמות איתא קלגרתא], ז) [ב"מ לג:], ח) [ל"ל אחר ד"ה אמון], ט) [מ"ל יא, מ"ב כה], י) בס"א: אלא, כ) [ל"ל אחר ד"ה מצע], ל) בס"א: שהיה ואלא, מ) בס"א: אמתו.

גליון הש"ס

נמרא אבשלום אין לו חלק לעוה"ב. עי' סוטה דף י ע"ב תוספות ד"ה דקרב: שם ר"י ור"א חד אמר. עי' מדרש רבה ויקרא סוף פ' מצורע:

מוסף רש"י

מהשתרע. דרים בטוטריקון מהשתרר ריע אחד (יומא ט:). שני רעים. אלא שהעמיד מנשה בהיכל. גרב לשון ריעות כשתי נשים לאיש אחד, וכעסתה צרתה, ואשה אל אמותה לא תקח לצרור (שם). ושגגתו עולה זדון. עונש אמה עליה כמזיד (ב"מ לג:).

עמון ומואב. קרובין לישראל שבאו מלוט בן אחי אברהם ורחקן המקום שלא יבאו בקהל. ל"א קרובין ממש ליכא למימר דהא מדין מדני קטורה היו בני אברהם וקרובים היו בני מדין לישראל יומר מעמון ומואב שהם בני אברהם אלא עמון ומואב שכנים וקרובים היו לארץ ישראל ומדין רחוקים להם היו: **ושכנו בלשכת הגזית ממשפחות סופרים.** והאי קרא מפרש ליה כולי בסיפרי[ט]) בפרשת ויאמר משה לאומר: **המה הקינים הבאים מחמת אבי בית הרכב.** וקינים אלו בניו של יתרו דכתיב ובני קיני חותן משה ובניו של יתרו הן הן בניו של רכב דכתיב הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב וכתיב (ירמיה לה) ולבית הרכבים אמר ירמיהו כי כה אמר ה' (וגו') יען אשר שמעתם [על] מצות [יהונדב] אביכם [וגו'] לא יכרת איש ליונדב בן רכב [עומד] לפני כל הימים ואמרינן בסיפרי[י]) אפשר נכרים הם ונכנסין להיכל והרי כל ישראל לא נכנסו להיכל אלא שהיו יושבין בסנהדרין ומורין בדברי תורה. מ"כ: **ממיכה.** דאמרינן לעיל [קג:] הניחו לו שפתו מצויה לעובדי דרכיה: **ומשרה שכינה על נביאי הבעל מחברו של עדו הנביא.** דעדו הנביא נתנבא על מזבח בית אל שיחרב מפני שהעמיד בו ירבעם עגלים דכתיב (מ"א יג) והנה איש האלהים בא מיהודה וגו' ואומר מזבח מזבח ומפרש במדר עולם דהיינו עדו הנביא ובא נביא השקר והטעהו לעדו והשיבו לבית אל והעבירו על מצות הקב"ה שאמר לו לא תשוב לבית אל והאכילו ובזכות שהאכילו שרתה עליו שכינה שנאמר [שם] ויהי דבר ה' אל האיש הנביא אשר השיבו להאכילו אלגו: **ושנגפה עולה זדון.** שהרי מלינו ביהונתן ששגג ולא הלוהו לדוד שתי לכרות וענגש דאמר רב יהודה וכו': **לוהו.** לשון לויה: **לא נהרגה נוב.** שלא היה לריך דוד לבשול לחם מכהני נוב ולא היה דואג מלשין עליהם: **ולא היה שאול נהרג.** על אותו עון: **שמואל.** דאביו יותם ובנו חזקיה: **ושאר.** משראל ששבו להיות בניך ותלמידיך וכל מי שישוב לביתך דהיינו תלמידיו כדמתרגמינן ושאר[ל] דלא חטאו ולתבו חטיאי תלמידוהי: **מאי כוכם דכתיבהו לאפיה.** שכבש את פניו והיה מתבייש מפני יעשיה: **כוכם.** כמו כובש: **אוכלא דקנרי סחף אריעיה.** כלי מנוקב של כוכבים שמולפין בו מים על הבגדים ואותו כלי הסף לאחז על לאשו כדי שלא יכירו יעשיה שהיה מתבייש [ממנו]: **יאשיהו.** אבי מנשה: **חזקיהו.** אבי מנשה: [**כרא מזכה אבא וכו'**]. יאשיה מזכה אמון אביו ולא חזקיה מנשה בנו דכתיב אין מידי מליל ודרשינן ליה בהגדה[כ]) אין אברהם מליל וכו': **השתא דאתיתי להכי.** דכרא מזכה לאבא: **אחז נמי.** לא תימא דכבשיהו [לאפיה] אלא מפני כבודו של חזקיה לא מנאוהו: **מפני מה לא מנו את יהויקים.** באותן שאין להם חלק [לעולם־כ]: **משום דר' חייא בר אבויה.** שנתכפר על שלא ניתן לקבורה. וכל הני מפני מה לא מנו לא בעי אלא מהנך דהוו רשעים גמורים כדתשיבנא להו לעיל [קג:] אחז חטא את התורה וכו': [**ואם ועוד כו'.** נקמה נעשית בה בכר ועוד אחרת תעשה בה]: **פרידא.** כך שמו[כא]): **סיפתא.** מרגז: **כשביל הטוב מה אות.** בשביל חזקיה [שבשיבא את] עצמו דאמר הטוב בעיניך עשיתי גרם לו שאמר מה אות כי אעלה בית ה' שאעלה אות מהקב"ה שעבירה גוררת עבירה: **אכלו נכרים על שולחנו.** אותם שבאה לו מרודך בלאדן ספרים ומנחה על ידם: **ומשמש עליו.** כגון חזקיה דאמרינן לקמן אשמו השקתה עליהם: **גורש גלות.** דכתיב וישמח עליהם חזקיהו וירא[ש] את (כל) בית נכתה וכתיב בתריה ומבניו אשר יצאו ממך יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל: **ואינו מוכל זין.** כגון פרגלא דשליט בפרגלא[כב]): **איכה.** ל"ו בגימטריא: **ל"ו כריתות.** בכריתות (דף ב.) חשיב להו: **לקו בא"ב.** שכל מגילת איכה סדורא באלפא ביתא: **בעת בדד.** שיושבין יחידים ואינן מתירלין לא מן הנכרים ולא מן חיות רעות: **רבתי עם.** עם שמתרבה והולך יותר משאר עם: **קטנה לגדול.** ש"ז של קטן אינו מבושל ואינו מזריע מהר כשל גדול וכן רחם של קטנה אינה קולטת מהר כשל גדולה לפיכך משאין גדולה לקטן כדי לבשמתה זרעו [מבושל] קולטו מהר וקטנה לגדול כדי שיהא שכבת זרעו קולטו מהר ולא קטנה לקטן שאינה להוליד. ולא קטן וקטנה ממש אלא שעומדין על פרקן ולאיין הם להוליד ומיהו אין זרע שלהם מבושל כל כך:

אחז

מעמון ומואב ומקרבה את הרחוקים מיתרו דאמר ר' יוחנן בשכר [1]קראן לו ויאכל לחם [ט]זכו בני בניו וישבו בלשכת הגזית שנאמר [2]וממשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב התם [3]ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם ומעלמת עינים מן הרשעים ממיכה ומשרה שכינה על נביאי הבעל מחבירו של עדו הנביא דכתיב [4]ויהי הם יושבים אל השלחן ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו ושגגתה עולה זדון דאמר רב יהודה אמר רב אלמלי הלוהו יהונתן לדוד שתי ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר הכהנים ולא נטרד דואג האדמי ולא נהרג שאול ושלשת בניו ומפני מה לא מנו את אחז אמר ר' ירמיה בר אבא מפני שמוטל בין שני צדיקים בין יותם לחזקיהו רב יוסף אמר מפני שהיה לו בשת פנים מישעיהו שנאמר [5]ויאמר ה' אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת הברכה העליונה אל מסלת שדה כובס מאי כובס איכא דאמרי דכבשינהו לאפיה וחלף ואיכא דאמרי [כ]אוכלא דקצרי סחף אריעיה וחלף מפני מה לא מנו את אמון מפני כבודו של יאשיהו מנשה נמי לא נמני מפני כבודו של חזקיהו ברא מזכי [כא]אבא אבא לא מזכי ברא דכתיב [6]ואין מידי מציל [כב]אין אברהם מציל את ישמעאל אין יצחק מציל את עשו השתא דאתית להכי אחז נמי לא אימני משום כבודו של חזקיהו ומפני מה לא מנו את יהויקים משום דר' חייא בר' אבויה [7]דאמר ר' חייא בר' אבויה כתיב על גולגלתו [של] יהויקים זאת ועוד אחרת זקינו דרבי פרידא אשכח גולגלתא דהוה קא שדיא בשערי ירושלים וכתיב בה זאת ועוד אחרת קברה ולא איקברא קברה ולא איקברא אמר גולגלתו של יהויקים היא דכתיב ביה [7]קבורת חמור יקבר סחוב והשלך וגו' אמר מלכא הוא ולא איכשר לזלזולי ביה כרכה בשיראי ואותבה בסיפתא [כג]חזיתא דביתהו סברא הא דאיתתא קמייתא הוה דהא לא קא מנשי לה שגרא תנורא וקלתה היינו דכתיב זאת ועוד אחרת תניא אמר רבי שמעון בן אלעזר בשביל [8]הטוב בעיניך עשיתי מה אות בשביל [9]מה אות נכרים אכלו על שולחנו בשביל שנכרים אכלו על שולחנו גרם גלות לבניו מסייע ליה לחזקיה דאמר חזקיה כל המזמן עובר כוכבים לתוך ביתו ומשמש עליו גורם גלות לבניו שנאמר [10]ובניך אשר יצאו ממך [אשר תוליד] יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל [11]וישמח עליהם חזקיה ויראם את (כל) בית נכתה את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים ואת השמן הטוב וגו' אמר רב מאי בית נכתה אשתו השקתה עליהם ושמואל אמר בית גנזיו הראה להם ור' יוחנן אמר זין אוכל זין הראה להן [12]איכה ישבה בדד אמר [כד]רבא אמר רבי יוחנן מפני מה לקו ישראל באיכה מפני שעברו על שלשים ושש כריתות שבתורה אמר רבי יוחנן מפני מה לקו באל"ף בי"ת מפני שעברו על התורה שניתנה באל"ף בי"ת ישבה בדד אמר [כד]רבא אמר רבי יוחנן אמר הקב"ה אני אמרתי [13]וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל עכשיו יהיה בדד מושבם העיר רבתי עם אמר [כד]רבא אמר רבי יוחנן משיאין קטנה לגדול וגדולה לקטן כדי שיהו להם בנים הרבה היתה כאלמנה [כה]אמר רב יהודה אמר רב כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה רבתי בגוים שרתי במדינות אמר [כד]רבא אמר רבי יוחנן כל מקום שהן הולכין נעשין שרים לאדוניהן ת"ר מעשה בשני בני אדם שנשבו בהר הכרמל והיה שבאי מהלך אחריהם

א"ל

מסורת הש"ס

ט) [נקמן קו. ע"ש פוטה יא. ע"ש], כ) [גירסת ערוך בערך אבל אוכלא וכתיב על לד שני פירושים ע"ש], ג) [עי' תוספות סוטה י: ד"ה דאמר], ד) [עיל פב. ע"ש], ס) ל"ל אמיא דביתהו מוחמא נפקא אמרה להו לשיבנתה אמרי לה הניא כו', ו) [במלכים איתא ויאמע ויישעיה לט כתיב ויאמרו], ז) [ל"ל רבה], ח) [תענית כ.], ט) [בהעלותך י כגן], י) [שם], כ) [ספרי האזינו לב לגן], ל) בע"ש במקום בה"ד: זקינו דר' פרידא הוא ר' חייא בר אבויה, מ) [בית נבתה מ"ש בן], נ) [עיל לו:],

גליון הש"ם

גמ' אין אברהם מצייל. עי' יומא לח ע"ב בתוס' ד"ה מעשה:

מוסף רש"י

יושבי יעבץ. תלמידי יעבץ, יעבץ אדם גדול בתורה היה, דכתיב (דהי"א ד) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל לאמר אם ברך תברכני בתורה והרבית את גבולי בתלמידים וגו' ויבא אלהים את אשר שאל (סוטה יא. ע"פ תמורה טז.). **תרעתים.** מפרש בספרי שמעמנו תרועה בהר סיני, ל"א תרעתים על שם שהיו יושבים בשערי ירושלים (סוטה שם). **שמעתים.** שמעמנו מצות אביהם, דבני יונדב בן רכב משמעי קולא, והם היו מבני בניו של יתרו כדמפרש ואזיל המה הקינים (שם). **סוכתים.** על שם שהיו יושבים בסוכות, כדכתיב (ירמיה לה) ונשב באהלים, וקרי להו משפחת סופרים, דהיינו סנהדרין, וכן תרעתים זקני שער (שם). **אוכלא דקצרי.** בכגון אחז לפני ישעיה ושם על לאשו אוכלא דקצרי, כפה עליו כלי, פי' כלי מנוקב של כוכבים שמולפין בו מים על הבגדים (ישעיה ז ג). **זקנו דרבי פרידא.** הוא ר' חייא בר אבויה (לעיל פב.). **קבורת חמור.** מושלך בחוצות (שם). **ולא אלמנה ממש.** דהא לא כתיב אלמנה אלא היתה כאלמנה, כאשה העומדת באלמנות חיות על בעלה שהלך ועמיד לחזור (תענית כ.).

תורה אור

1. ויאמר אל בנתיו ואיו למה זה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם: שמות ב כ
2. ומשפחות סופרים ישבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים מחמת אבי בית רכב: דברי הימים א ב נה
3. ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם: שופטים א טז
4. ויהי הם ישבים אל השלחן ויהי דבר יי אל הנביא אשר השיבו: מלכים א יג כ
5. ויאמר יי אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת הברכה העליונה אל מסלת שדה כובס: ישעיהו ז ג
6. ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל: דברים לב לט
7. קבורת חמור יקבר סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלם: ירמיהו כב יט
8. אנה יי זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלבב שלם והטוב בעיניך עשיתי ויבך חזקיהו בכי גדול: מלכים ב כ ג
9. ויאמר חזקיהו אל ישעיהו מה אות כי ירפא יי לי ועליתי ביום השלישי בית יי: מלכים ב כ ח
10. ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל: מלכים ב כ יח
11. וישמע עליהם חזקיהו וירא את כל בית נכתו את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים ואת שמן הטוב ואת בית כליו ואת כל אשר נמצא באוצרתיו לא היה דבר אשר לא הראם חזקיהו בביתו ובכל ממשלתו: מלכים ב כ יג
12. ויאמר יי אל חזקיהו הן ימים באים ונשא כל אשר בביתך ואשר אצרו אבתיך עד היום הזה בבלה לא יותר דבר אמר יי: מלכים ב כ יז
13. ויאמר חזקיהו אל ישעיהו טוב דבר יי אשר דברת הלא אם שלום ואמת יהי בימי: מלכים ב כ יט
14. ויאמר אל בנתיו ואיו למה זה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם: שמות ב כ
15. ומשפחות סופרים ישבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים המאים אבי בית רכב: דברי הימים א ב נה
16. ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם: שופטים א טז
17. ויהי הם ישבים אל השלחן ויהי דבר יי אל הנביא אשר השיבו: מלכים א יג כ
18. ויאמר יי אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת הברכה העליונה אל מסלת שדה כובס: ישעיהו ז ג
19. ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל: דברים לב לט
20. קבורת חמור יקבר סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלם: ירמיהו כב יט
21. אנה יי זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלבב שלם והטוב בעיניך עשיתי ויבך חזקיהו בכי גדול: מלכים ב כ ג
22. ויאמר חזקיהו אל ישעיהו מה אות כי ירפא יי לי ועליתי ביום השלישי בית יי: מלכים ב כ ח
23. ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל: מלכים ב כ יח
24. וישמע עליהם חזקיהו וירא את כל בית נכתו את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים ואת שמן הטוב ואת בית כליו ואת כל אשר נמצא באוצרתיו לא היה דבר אשר לא הראם חזקיהו בביתו ובכל ממשלתו: מלכים ב כ יג
25. ויאמר יי אל חזקיהו הן ימים באים ונשא כל אשר בביתך ואשר אצרו אבתיך עד היום הזה בבלה לא יותר דבר אמר יי: מלכים ב כ יז
26. איכה ישבה בדד העיר רבתי עם היתה כאלמנה רבתי בגוים שרתי במדינות היתה למס: איכה א א
27. וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל: דברים לג כח